

"כשאת מובילה אג'נדה עצמאית, לא תמיד כולם מקבלים אותה". לילאורה מינקו

לילאורה מינקו, יושבת ראש "אמונה", תנועת האישה הדתית לאומית, יש אג'נדה שמקיפה מגוון נושאים: מיחסי דתיים חילוניים, דרך החינוך הדתי ולימודי גמרא לבנות, נשות קריירה ואלימות במשפחה, ועד ייצוג הולם לנשים, בתי הדין והוועדה למינוי דיינים. ריאיון מיוחד לרגל יום האישה הבינלאומי

לאה מוריה • צילום: רמי זרנגר

קובעת את קצב המשחק

ל

לקראת סוף הריאיון מספרת לי לילאורה מינקו שהיא בעצם קצת ג'ינג'ית. לא רק בצבעים (המקוריים), אלא גם באופי, מילדות, כזאת שבצעירותה הייתה קצת "טום בוי" ושיחקה כדורסל באליצור תל אביב. "משם אימצתי משפט שמלווה אותי כל החיים", היא משתפת, "והוא 'מי שקובע את קצב המשחק הוא המנצח'". את המשפט השני שמלווה אותה לאורך כל הדרך, "never say never", אימצה מסרט דיסני ישן ("הפכתי לחוכבת סרטי דיסני בעקבות שמוליק אישי"). אם תרצו, שני המשפטים הללו מסבירים בקליפת אגוז את היעדר החשש שלה לעסוק בנושאים שנויים במחלוקת, ולצאת שוב ושוב לקרבות שוחקים. אנחנו נפגשות לרגל יום האישה הבינלאומי שחל

ב־8 במרץ. מינקה, יושבת ראש תנועת "אמונה" ותנועת האישה הדתית (לאומית) זה 19 שנים, מזוהה כל כך עם ערכי התנועה, עד כי לעתים קשה להפריד בין השתיים. בשנות כהונתה כיו"ר, התנועה מיצבה את מקומה לא רק כמייסדת ומנהלת מארג רחב של מוסדות חינוך, אלא גם כמשפיעה וקובעת סדר יום. אנחנו עוד ניגע בכך בהמשך, אבל לפני הכל מינקה מצהירה שאם יש צורך, אין לה בעיה לצאת בשם התנועה למאבקים חברתיים, גם אם היא תשלם עליהם מחיר אישי. "כשאת מובילה אג'נדה עצמאית, לא תמיד כולם מקבלים אותה", היא מסבירה. "על מרדכי היהודי, שודאי השפיע ותרם, נאמר 'רצוני לרוב אחיו'. כנראה הוא לא היה אהוב על כולם וזה בסדר. זה גם המוטו שמנחה אותי בעבודה.

צילום: יוסי זלנגר

של תיאטרון הקאמרי והיכל התרבות של העיר תל אביב, היא מעידה שאת חיבתה לעולם המוזיקה, האמנות והתרבות ירשה מאביה. בתיכון למדה בציטלין, הייתה חברה במועצת התלמידים והדריכה בבני עקיבא. ילדות תל-אביבית דתית שלווה וטיפוסית. לכן הבחירה לחיות בעיר הזאת גם לאחר שנישאה הייתה טבעית לה.

"כל אירועי המלחמה והשכול שבא אחריה מילאו אותנו רצון עז להקים חיים חדשים". עם הבעל שמוליק בחתונה

"מדובר בתהליך ואני מאמינה שבנות ילמדו גמרא בסופו של דבר". כנס נשים של אמונה

"כאם צעירה התחלתי להיות מעורבת בסוגיות שקשורות בוועדי הורים, פעילות שכונתית, תרבות וסוגיות שנוגעות לפרהסיה של העיר", אומרת מינקה. "אחר כך שימשתי יושבת ראש 'אמונה' בתל אביב ועשיתי דברים שהיו אז חדשניים - למשל 'סדנה לתרבות ישראל', שכללה שיח פתוח בין נשים דתיות לחילוניות. חלק מהמשתתפות נשארו חברות שלי מאז,

אני לא מעוניינת לעורר אנטגוניזם, מחלוקות ומהומות ולא באתי לעשות פרובוקציות. אבל יש אג'נדה שאני מובילה וההנחה היא שלא כולם מאושרים ממנה". היא בת 66, אמה לארבעה ילדים וסבתא ל-13 נכדים. גדלה בבית דתי, בת לאם שלחמה בארגון ההגנה ולאב בעל חנות לצורכי מוזיקה. כיום, כשהיא חברה בוועד המנהל

"אני מאמינה שלא מתפקידנו לומר לנשים מה נכון או לא נכון עבורן בכל תחום שהוא. אני רוצה שתהיה להן אפשרות בחירה"

ואני ממשיכה להוביל פעילות משותפת בין דתיים לחילונים גם כיום. אני מאמינה מאוד בהדברות כי כשנפגשים מגלים שיש הרבה מן המשותף". זאת גם הסיבה לכך שהיא רואה חשיבות במגורים בערים מעורבות. "כדי להעמיק את הטוב המשותף צריכים להיות מפגשים בלתי אמצעיים. לכן אני חושבת שחיים בערים וביישובים מעורבים הם חלק מפתרון הבעיה. זאת המשמעות האמיתית של המושג 'להתנחל בלבבות', לחיות יחד".

מערכת מורכבת של איוזים

כששירתה בנח"ל פגשה את שמוליק, בעלה. "הגענו להיאחזות אלעל שברמת הגולן היישר מן הטירונות ביום בוצי וגשום במיוחד", היא נזכרת. "כל מה שרצייתי היה למצוא מסתור מפני הגשם. אבל שמוליק, שהיה הרס"פ, התעקש להעמיד אותנו בשלשות למסדר. כך הכרנו".

במסגרת השירות הייתה קומונרית בסניף מרכז ירושלים. "שמוליק התחיל להגיע לבקר אותי בירושלים והביא עמו ארגו ענבים. הייתי כל כך עסוקה בקומונה שלא הבנתי שמדובר בחיזור. אפשר לומר שהקומונה עיצבה גם את חיי הפרטיים".

הם נישאו כשהייתה בת 21 בעיצומה של מלחמת יום כיפור. "ביום החתונה הועברו גופות החיילים מקבר אחים לקבורה אישית. הרב שקידש אותנו היה עסוק בכך כל היום והגיע עם מדים לטקס שלנו. חלק מחברי נהרגו במלחמה ותחושת השכול ליוותה את החתונה".

נשמע קשה. איך זה השפיע עליכם? "זה אכן היה קשה. כל אירועי המלחמה והשכול שבא אחריה מילאו אותנו רצון עז להקים חיים חדשים".

כאמור, הם קבעו משכנם בתל אביב. היא למדה חינוך וספרות עברית והמשיכה "לתואר שני בחינוך לא פורמלי; עבדה כעוזרת הוראה באוניברסיטת בר אילן ואחר כך ריכזה את לימודי החינוך במכללה באשקלון. במקביל עבדה גם באגף הצופים ותנועות הנוער במשרד החינוך.

היא הייתה אמה דעתנית ומעורבת שניסתה לחולל שינוי בתוכנית לימודי היהדות בתיכון של בנותיה. את

"צריך ומותר לעסוק בכל נושא והשאלה היא שאלת הדרך". מינקה

ההשכלה התורנית שנמנעת מבנות בשנות התיכון השלימו בנותיה בהמשך. "שמחתי כשהבנות בחרו לפני שירותן הצבאי ללמוד במדרשה בעין הנצי"ב. כשאני סיימתי תיכון לא היו מדרשות ליהדות ומכינות לבנות ואני מברכת על השינוי". עד היום היא מתוסכלת מכך שהפעם הראשונה שראתה דף גמרא הייתה בקורסי היסוד באוניברסיטת בר-אילן. "לשמחתי זה כבר לא כך אצל הנכדות שלי". היא עצמה אינה נבהלת מהעברת שיעורים ("למרות שההכנה לוקחת לי זמן רב") ודואגת שכל אירוע או ישיבה של "אמונה" ייפתחו בדבר תורה של אישה.

סביב לימודי הגמרא לבנות יש עניין גדול. מצד אחד, הורים נלחמים על זכות הבנות שלהן ללמוד גמרא. מצד אחר, יש לכך לא מעט מתנגדים. איפה את על הסקאלה הזאת? "מדובר בתהליך ואני מאמינה שבנות ילמדו גמרא בסופו של דבר, אם כי אני חושבת שחובה על כל הבנות ללמוד גמרא. אם הן רוצות ואם זה תואם את סביבת הבית שלהן, זה אפשרי. לא צריך

"לא הייתי רוצה שאישה שמחליטה להישאר בבית תרגיש נחותה, או שאישה קרי יריסטית שבן זוגה נמצא יותר בבית תרגיש שהיא עושה עוול. מילת המפתח היא בחירה"

לכפות על בנות ללמוד גמרא אם אין זה עולמן הטבעי. בכלל, אני מאמינה שלא מתפקידנו לומר לנשים מה נכון או לא נכון עבורן בכל תחום שהוא. אני רוצה שתהיה להן אפשרות בחירה. לא הייתי רוצה שאישה שמחליטה להישאר בבית תרגיש נחותה, או שאישה קרייירסטית שבן זוגה נמצא יותר בבית, תרגיש שהיא עושה עוול. מילת המפתח היא בחירה. בחירה מתוך התחשבות בצרכים של שני בני הזוג".

בין התפיסה שפמיניזם משמעו מימוש עצמי בכל מחיר לתפיסה השוביניסטית שהייתה שמחה להחזיר את הנשים למטבח, מינקה משמיעה מסר מורכב ומדוד יותר. "מכירה את השיר 'תעשי רק מה שאת אוהבת'?", היא שואלת אותי. "אני לא מתחברת למסר שלו. יש לאישה, כמו גם לכל בן אנוש, מערכת אילוצים שקשורה למשפחה ולעבודתה, והיא צריכה להפעיל שיקול

"לא אגיע לאירוע כשאני יודעת שיש בו הדרה מלאה של נשים".
מינקה מרצה בכנס

פאנל שבו לא יהיה ייצוג לנשים. גם בנוגע לחלוקת תוארי כבוד מטעם אוניברסיטת בראילן היה לה מה לומר. כשלפני שבע שנים לא הייתה אישה אחת שקיבלה את התואר, היא דרשה שיהיה במעמד ייצוג סביר גם לנשים.

"לא אגיע לאירוע שאני יודעת שיש בו הדרה מלאה של נשים. אם כל הדוברים והמברכים הם גברים, אני לא אגיע! במגזר שלנו אני יודעת שברוב המקרים היעדר נשים לא נובע מרצון רע, אלא מחוסר תשומת לב. זה עניין של מודעות".

כדוגמה היא מספרת אנקדוטה שהתרחשה באחד מימי העצמאות כשצפתה בחידון התנ"ך בטלוויזיה. "לא תמיד אני צופה בחידון, ובאותה שנה שבה צפיתי שמת לי לב שעל הבמה ישבו רק שופטים גברים. תנועת 'אמונה' הוציאה מכתב בנושא למארגני החידון והם מיהרו לחזור אלינו והתנצלו על שלא שמו לב. מאז כל שנה יש גם שופטות בחידון".

אומר לך משהו שאולי ירגיז. כשאתן מוציאות מכתב כזה, סביר להניח שיש כאלו שיגידו משהו בסגנון: "עוד פעם

במשפחה". מה עלה בגורל הצעת החוק? "אין התקדמות בהעברת החוק, כי אין ממשלה. זה נושא שנשוב ונציף גם בכנסת הבאה. החוק יתמוך למעשה במשפחות ברוכות ילדים ובנשים היוצאות לעבודה".

נראות מייצרת מציאות

מינקה הייתה האישה הראשונה ששימשה נציגת המפד"ל במועצה הדתית של תל אביב (אחרי פריצת הדרך של לאה שקדיאל), חברה במועצת העיר תל אביב-יפו, שבה הייתה אחראית למעמד האישה וכן לתרבות התורנית. יחד עם רון חולדאי וחבריה למועצה העבירה החלטה שלפיה בכל החברות העירוניות יהיה ייצוג של 40% לפחות לכל אחד משני המינים והתעקשה שלא יהיה

דעת ולקבל החלטה מתוך בחירה. מדובר במערכת מורכבת של איזונים ובלמים, שהיא הבסיס לכל מערכות החיים שלנו, לא רק בסוגיות פמיניסטיות, ובעיניי היא איננה חד-ממדית ולכן היא גם קשה לחינוך. האיזון הזה הוא במידה רבה סיפור חיינו".

האיזון הזה הוא אכן מורכב מאוד. נשים עובדות כיום בתפקידים שדורשים שעות עבודה מטורפות. איך משלבים בין קריירה לחיי משפחה?

"אין לי פתרונות קסם", היא נאנחת. "זו שאלה שכל אישה מתמודדת איתה בצורה זו או אחרת, והתשובה משתנה מאישה לאישה. נשים עובדות ודאי משלמות מחיר, אבל גם אישה שנשארת בבית משלמת מחיר. בכל בחירה יש מחיר. אני אוהבת את המושג 'עבודה תומכת משפחה' וגם הובלנו ב'אמונה' הצעת חוק בנוגע להתאמת ימי החופשה בגין מחלת ילד למספר הילדים

על שילוב בין חיי משפחה לקריירה: "מדובר במערכת מורכבת של איזונים ובלמים, שהיא הבסיס לכל מערכות החיים שלנו, לא רק בסוגיות פמיניסטיות, ובעיניי היא איננה חד-ממדית ולכן היא קשה גם לחינוך"

"אני אוהבת את המושג 'עבודה תומכת משפחה' וגם הובלנו ב'אמונה' הצעת חוק בנוגע להתאמת ימי החופשה ביגין מחלת ילד למספר הילדים במשפחה"

אלה? איזה נודניקיות!
מינקה אינה מתרגשת. "אז יש כאלה שיגידו שזאת נודניקיות", היא אומרת בלי למצמץ. "אבל אני מאמינה שנראות מייצרת מציאות. אם בנות יראו רק מודלים של גברים על הבמה ובמרחב הציבורי, הן לא יחשבו שביכולתן להיות שם. מצד שני הרבה חקיקות פמיניסטיות חוזרות לנשים כמו בומרנג. למשל הארכת חופשת הלידה - אם נשים יצאו לחצי שנת חופשת לידה, קיים חשש שמעסיקים לא ירצו להעסיק אותן ושהן תמצאנה עצמן מנותקות מעולמן המקצועי. לכן אני מאמינה באיוונים. קחי זמן לעצמך, תתחזקי ותחזרי לעבודה".
זה לא כל כך פשוט. איך הופכים את החזרה מחופשת לידה לעבודה לקלה יותר?

"נכון, זה לא פשוט ויש צורך בבניית מערכת מסודרת ורצינית של מעונות יום, שלא קיימת היום. זה לא פשוט, כי רק ילד אחד מתוך ארבעה מתקבל למעון מסובסד ומפוקח ואין בארץ מספיק מעונות ומטפלות, והדבר בעוכרינו. אבל אם אישה תדע שהילד שלה מגיע למקום איכותי שבו נמצאות מטפלות מוסמכות, היא תוכל לצאת לעבודה בראש שקט".
גם בתחום המיסוי היא הייתה שמחה

לראות הקלות. "צריך להתחשב ולהקל גם בתחום המיסוי ולהכיר בעבודה של עוזרת הבית כדבר הכרחי ליציאת אישה לעבודה".
את פרקטית.
"כן", היא מחייכת. "אנחנו ב'אמונה' מייצגות קו שפוי ומאוזן. קל מאוד לייצר כותרות, אבל אנחנו מנסות לייצר מציאות וזה הברזל גדול".

לא עוסקות ב"צהוב"

אם כבר עוסקים בייצור מציאות, לדברי מינקה ב"אמונה" עסקו בכל הסוגיות שנחשבו טאבו בחברה הדתית עוד לפני שהן הפכו לחלק מהשיח - סוגיות של מיניות בריאה, היחס ללהט"בים, נוער בסיכון ועוד. הנושאים הללו לדבריה, כבר הוצפו בימי עיון של "אמונה" לפני שהפכו להיות הדבר החם בימי העיון של המגזר. "צריך ומותר לעסוק בכל נושא והשאלה היא שאלת הדרך", היא אומרת נחרצות.

כדי להמחיש את המורכבות שבשיח, מספרת מינקה אפיזודה שהתרחשה עם כניסתה לתפקיד לפני שנים רבות. "פניתי להנהלת 'אמונה' בבקשה לפתוח קבוצה לנשים שחוו גירושין

קשים. חברת הנהלה מוכרת אמרה לי: 'אצלנו אין דברים כאלה!'. אמרתי לה: 'אצלנו יש דברים כאלה! והקבוצה נפתחה ושמחתי מאוד על כך. מצד שני, פנו אליי מן העיתונות לצאת עם סיפור על רב שמכה את אשתו כדי לפרסם יוזמות טיפוליות של 'אמונה', וסירבתי. יש לנו סיפורים שהתקשורת הייתה ששה לפרסם, אבל אנחנו לא עוסקות ב"צהוב". לפעמים אני מחליטה לא להיענות להצעות פרסום כי אני חושבת שהן צובעות באור לא נכון את הנושא שחשוב לנו להציף".

אחד הנושאים שחשוב למינקה להציף הוא האלימות כלפי נשים. "הנושא הזה הוא בנשמת. האלימות נובעת לדעתי מהיעדר סימטריה בתחום הזוגי. העצמה נשית היא דבר חשוב, אבל במקביל גם על הגברים לעבור תהליך. לכן, חינוך הבנים זאת ממש משימה של החמ"ד, כי החינוך יאפשר ליצור מערכת סימטרית יותר של יחסי גברים נשים. אם לא דיברו עם בחור על שוויון, אם לא חינוכו אותו שנשים הן עצמאיות והן שותפות שוות ערך בקבלת החלטות זוגיות, ההשלכות יופיעו בהמשך ויש לכך השפעה גם על העלייה באחוזי הגירושין".

אנחנו רואים עוד ועוד מקרים של כלבול ביחס לרבים נעצרים. מה עמדתך בנושא?
"התופעה מגיעה מתרבות שלא מפעילה חשיבה ולא מאפשרת לשאול שאלות. הפגנתי מחוץ לבית המשפט העליון

"אני מאמינה ששנים תהיינה חברות מועצה דתית מצוינות והן יעשו זאת במאור פנים ובסימפתיה, ובזכותן שירותי הדת הממלכתיים יהיו איכותיים ומונגשים טוב יותר לציבור".
מינקה

סביבה תומכת

למניעת הקלה בעונשו של עזרא שיינברג. שוחחתי עם נשים שנפגעו ממנו והן אמרו לי: 'את לא תביני לעולם. היה לנו ברור שיש בו קדושה ואין לערער על מעשיו'. תפיסת מושג 'דעת התורה' והסמכות הרבנית הייתה כה גדולה, עד שאף אחד לא הרהר בכשרות מעשיו. זה טלטל אותי", היא מודה. "בעיניי, כל דבר שעובר דרך מסגנת של מוח ולב, ולא רק דרך הבטן, הוא התהליך הנכון. כשאת חיה בסביבה שעוצרת לך את החשיבה - שם מתחילה הבעיה. הקריאה החינוכית שלי היא לעבור ממושג 'דעת תורה' לדיונים מגוונים בדרך לפסיקת הלכה".

וכדי שייוותר הגיוון הזה, היא הייתה רוצה לראות עוד נשים נושאות בתפקידים שאין לגביהם מחלוקת הלכתית, למשל, במועצות הדתיות. "לפי החוק, על שלישי מן החברים במועצות הדתיות להיות נשים. אני מאמינה שנשים תהיינה חברות מועצה דתית מצוינות והן יעשו זאת במאור פנים ובסימפטיה ובוכותן שירותי הדת הממלכתיים יהיו איכותיים ומונגשים טוב יותר לציבור. אלא שבגלל המצב הפוליטי והעובדה שאין ממשלה, לא ממנים כרגע חברי מועצה חדשים. אמנם יש חקיקה שתומכת במעורבות וקידום נשים, אבל היא לא מספיקה ולא מיושמת תמיד. הגשנו בקשה, על פי נוהלי חוק חופש המידע, לקבל את מספרי הנשים בתפקידים בכירים בשירותי הדת במדינה. הנחת העבודה שלי הייתה שברגע שיוצפו הנתונים, ייווצר לחץ לשלב יותר נשים".

לפעמים לא קל לה, למינקה. היא מודה הדיונים בבג"ץ, שבו ביקשנו להוציא צו מניעה על כינוס הוועדה למינוי דיינים עד שיהיה בה ייצוג של ארבע נשים, אמרו לי: 'ליאורה, תסירי את הבג"ץ ונכניס איזה דיון שאת רוצה'. רב בבית הכנסת שלי צעק עליי: 'בגללך יש עגונות'. אני לא נבהלת. עכשיו עומדת על הפרק הצעת חוק שנוגעת לוועדה לבחירת הרבנים הראשיים. אנחנו דורשות ייצוג הולם לנשים. זכינו להסכמת הרב הראשי, אבל גם הצעת החוק הזאת תקועה בגלל היעדר ממשלה יציבה. הפעילות שלנו נובעת מתוך הרצון לחזק את שירותי הדת הממלכתיים, לטייב ולהנגיש אותם לציבור, כך שיהיו ידידותיים למשתמש וגם למשתמשת".

אגב שירות ציבורי שיהיה ידידותי גם למשתמשת, האם לא הגיע הזמן ליוזם נוכחות נשית בתוך בתי הדין הרבניים? קורה לא מעט שנשים בהליכי גירושים מוצאות עצמן נחקרות על ידי גברים ללא נוכחות נשית לצדן, שתשמור על כבודן וזכויותיהן.

"בנושא הזה עמדתי חדר-משמעות: לא יכול להיות שאישה תיכנס לבית הדין ולא תהיה שם דמות נשית, אפילו לא במזכירות. אין שום סיבה למשל, שהרשמות בבתי הדין לא תהיינה נשים. התשובה שאני מקבלת על הדרישה להכניס נשים לבתי הדין היא: 'לדיינים לא נוח לשבת עם מזכירות'. ואני אמרתי להם: 'מי שלא יכול שלא יראה דם, שלא יהיה שוחט'".

"התשובה שאני מקבלת על להכניס נשים לבתי הדין היא: 'לדיינים לא נוח לשבת עם מזכירות'. ואני אמרתי להם: 'מי שלא יכול שלא יראה דם, שלא יהיה שוחט'".

מתוך אתר ארגון אמונה

אמרתי להם: מי שלא יכול לראות דם, שלא יהיה שוחט! אם לדיין יש בעיה לעבוד עם קלדנית, מזכירה או פקידה, עליו לחפש לעצמו עבודה אחרת. נישואים וגירושים במדינת ישראל צריכים להיות כדת משה וישראל, אבל גם בתחום הזה חובה לחולל שינויים וחשוב שהסביבה תהיה תומכת ונעימה".

לקראת סוף הריאיון, אני שואלת אותה מה החלום שלה. "ברמה המשפחתית, היא עונה, "שהמשפחה תמשיך להיות שמחה ומצליחה, שהילדים והנכדים יגדלו ויעזו לחלום ולהגשים חלומות. ברמת 'אמונה', אני שואפת שנמשיך להיות רלוונטיים. כל מה שמטריד, מעסיק וטעון טיפול בחברה הישראלית - חובה עלינו לעסוק בו. אני תמיד אומרת: כל אתגר שיש - אנחנו שם! ואני חושבת שאנו אכן עושים זאת".

סדר היום של מינקה עמוס, אבל שלוש פעמים בשבוע היא מתייצבת - גם אם יתהפך העולם - בשעה 6:30 בבוקר בחדר הכושר ולא יוצאת לעבודה בלי ששתתה כוס קפה עם שמוליק, בעלה, מנהג שבני הזוג מקפידים עליו שנים רבות. היא מתרוצצת ברחבי הארץ במסגרת מחויבויותיה, ועם זאת, מקפידה להשתתף בשיעורי תורה. זמנה הפנוי המועט מוקדש לנכדים ולקריאת ספרים. "אני פריקית של ספרים", היא מעידה על עצמה "קוראת הכל והרבה. כמעט אין הצגה בתל אביב שלא ראינו, כולל הצגות בתיאטרון בית צבי, בית לסינ וכמובן הקאמרי". לישון היא הולכת בשעות הקטנות של הלילה. עם הגיל שלה היא חיה בשלווה. "כל שנה מחיי הרווחתי ביושר ועשיתי בחיי הרבה דברים שמחים. ברוך ה' אני מלאת אנרגיות ומאחלת לעצמי שנודקן בבריאות טובה".

"אני מאמינה שנראות מייצרת מציאות. אם בנות יראו רק מודלים של גברים על הבמה ובמרחב הציבורי, הן לא יחשבו שביכולתן להיות שם"